

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

UDK 37

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

KIJ Vol. 22 No. 6 pp. 1455 - 1894 Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

KNOWLEDGE

KNOWLEDGE - INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 22.6

Promoted in Vrnjacka Banja, Serbia

16-18.03.2018

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 22.6

EDITORIAL BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasto Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Milenko Dzeletovic PhD, Margarita Koleva PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 22.6

ISSN 1857-923X for e - version

ISSN 2545-4439 for printed version

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

Vice president: Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management - Skopje (Macedonia)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adajalic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola(Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Emilija Djikić Jovanović, PhD, High School of Arts and Technology, Leskovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”,

- Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
 - Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
 - Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
 - Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
 - Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
 - Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
 - Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
 - Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
 - Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
 - Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
 - Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
 - Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economisc, UKIM, Skope (Macedonia)
 - Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
 - Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)

- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primož Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Immunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronija Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Saad Motahir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Tomošević, PhD dekan, Fakultet za inženjerski menadžment, Univezitet Union "Nikola Tesla", Beograd, (Srbija)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

ORGANIZING COMMITTEE

- Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki (Greece)
- Azra Adžajlić – Dedović PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Mischo Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Branko Bosković PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Ana Dzumalieva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University, Skopje (Macedonia)
- Hatidza Berisha, Military Academy, University of Defense, Belgrade (Serbia)
- Violeta Dimova, PhD, University “Goce Delcev”, Stip (Macedonia)
- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Ekaterina Arabska, PhD, Vasil Levski National Military University, Veliko Tarnovo (Bulgaria)
- Rumen Valcovski PhD, Immunolab, Sofia (Bulgaria)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

Contents

EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING – METHODOLOGY ASPECTS	1473
Veselin Chantov.....	1473
EFFECTIVENESS OF THE PERFORMANCE OF NATIVE LANGUAGE TEACHER'S SPEECH BEHAVIOR AS AN EXPERT EVALUATOR OF STUDENTS' WRITTEN TEXTS.....	1479
Snezhanka Dobreva	1479
LITERARY TEXT AND ITS IMPLICATIONS IN TEACHING LANGUAGES	1485
Violeta Dimova	1485
Snezana Kirova	1485
Dragana Kuzmanovska	1485
STRUCTURAL-SEMANTIC NOUN MODELING IN THE GERMAN AND ALBANIAN LANGUAGE	1489
Alida Emini.....	1489
Arben Djemaili.....	1489
GRAMMATICAL EVIDENTIALITY IN MACEDONIAN AND BULGARIAN LANGUAGE LEARNING AS A SECOND/FOREIGN LANGUAGE.....	1497
Igor Stanojoski.....	1497
CHARACTERISTICS OF MIHAIL RENDZOV'S POETRY	1503
Violeta Martinovska.....	1503
THE ROLE OF INPUT IN THE TEACHING OF GRAMMAR IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....	1507
Violeta Nikolovska	1507
KRASHEN'S THEORY OF SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....	1511
Vesna Koceva	1511
ANDRIC'S AND SELIMOVIC'S COMPREHENSION OF ARTS.....	1519
Kemal Džemić	1519
Ahmet Bihorac.....	1519
Alisa Džemić.....	1519
CONTRASTIVE ANALYSIS OF FAIRY-TALE ELEMENTS IN THE WORKS OF HRISTO PETRESKI AND MARKO CEPENKOV	1525
Jovanka Denkova.....	1525
Natasa Dimitrova	1525
MODALITY MARKERS IN THE SPEECH ACTS OF ASSURANCE IN ENGLISH AND BULGARIAN SPOKEN DISCOURSE	1533
Deyana Peneva.....	1533
ALHAMYADO LITERATURE IN SANDZAK	1539
Ahmet Bihorac.....	1539
Kemal Džemić	1539
Alisa Džemić.....	1539
THE LANGUAGE OF THE DIGITAL AGE	1545
Miroslava Tsvetkova.....	1545
THE NOTION OF ONLINE TEACHING FOR ENGLISH LANGUAGE ACQUISITION.....	1553
Slobodanka Đolić.....	1553
A CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE CATEGORY OF GENDER IN ENGLISH AND ALBANIAN NOUNS.....	1559
Edita Kamberi Spahiu.....	1559

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

Isa Spahiu.....	1559
THE PERSON FOR A SALIENT FEATURE METONYMY IN ENGLISH AND BULGARIAN MEDIA TEXTS	1563
Aleksandra Aleksandrova	1563
MUSINE AND ALBANIAN LITERATURE	1567
Ermelinda Kashah.....	1567
ENGLISH LANGUAGE KNOWLEDGE COMBINED WITH ICT – KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS	1571
Ivana Ćirković-Miladinović.....	1571
Radmila Milovanović.....	1571
Biljana Stojanović.....	1571
THE RECEPTION OF LITERARY WORKS BY MEANS OF MODERN MEDIA.....	1577
Buba Stojanovic.....	1577
PARALINGUISTIC ELEMENTS OF NON-VERBAL COMMUNICATION.....	1583
Alica Arnaut.....	1583
Jovana Jokanović.....	1583
THE DYSTOPIAN SCIENTOCRACY IN BRAVE NEW WORLD BY ALDOUS HUXLEY	1589
Emine Shabani	1589
PHENOMENON OF CHILDHOOD AND THE POWER OF LANGUAGE IN THE NOVEL ALICE IN WONDERLAND BY LEWIS CARROLL.....	1597
Danijela Mišić.....	1597
THE IMAGE OF CHILDHOOD IN THE CHILDREN’S PROSE OF VELKO NEDELKOVSKI	1601
Silvija Apostolovska	1601
Jovanka Denkova.....	1601
TEENAGERS’ SKILLS OF SELF-MONITORING AND SELF-CONTROL WITH REGARD TO OBSERVING LANGUAGE NORMS DURING WRITTEN PRODUCTION IN THE FOREIGN LANGUAGE	1607
Penka Nikolova Avramova.....	1607
THE PROBLEM “CHILDREN’S SUBCULTURE” AND ITS PLACE IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION OF PRESCHOOL CHILDREN	1611
Maria Georgieva	1611
OSMOSIS – A METHOD OF TEACHING STUDENTS IN A BULGARIAN LANGUAGE PREPARATORY COURSE.....	1615
Detelina Mileva.....	1615
Christina Spassova.....	1615
TURKISH LANGUAGE TEACHING IN MACEDONIA AND BOOKS THAT ARE PUBLISHED	1621
Mahmut Chelik	1621
Zeki Gurel.....	1621
THE ROLE OF READERS AND RECEPTION THEORY IN POSTMODERN LITERATURE.....	1626
Mirela Bašić.....	1626
ABOUT GENDER IN OUR LANGUAGE.....	1633
Esmeralda Mustafić	1633
RENARRATION OF PRESENT TENSE IN MACEDONIAN LANGUAGE.....	1637
Igor Stanojoski.....	1637
INTEGRATIVE APPROACH TO DIRECTED ACTIVITIES IN BASICS OF SCIENCE AND ENGLISH LANGUAGE	1641

ПРЕКАЖУВАЊЕТО НА СЕГАШНИТЕ ДЕЈСТВА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Игор Станојоски

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија

Резиме: Прекажувањето во македонскиот јазик претставува дел од граматичката категорија која традиционално се нарекува прекажаност, а во поново време доминира називот евиденцијалност. Евиденцијалноста може да се изразува со лексички и со граматички маркери. Во најголем дел од европските јазици постојат само лексички маркери на евиденцијалноста. Единствено во балканскиот и во балтичкиот јазичен сојуз постојат јазици што ја граматикализирале евиденцијалноста. Граматикализираната евиденцијалност обично се смета за егзотична особеност на балканословенските јазици – македонскиот и бугарскиот. Во македонскиот јазик за прекажување се користат временските форми на минатото неопределено време, како и формите на идното прекажано време, кое е специјализирано за оваа намена. За прекажување на сегашните дејства се користат формите на минатото неопределено време, односно на стариот словенски перфект. На овој начин, формите на стариот перфект се обременети со цел спектар на граматички значења: дубитативно (недоверливо, иронично), адмиративно, конклузивно, т.н. значење на *unprepared mind*, прекажување на минати и на сегашни дејства. При прекажувањето на минатите дејства, зборуваачот мора да избере меѓу минатото неопределено и минатото определено време, и тој е принуден својот исказ да го оформи со директен или индиректен евиденцијал. При прекажувањето на сегашните

1637

дејства, зборуваачот може да употреби сегашно време, кое не е толку маркирано по однос на евиденцијалноста како минатите определени времиња. Употребата на сегашното време не е погрешна, но кога зборуваачот сака да го предаде дејството како прекажано, ќе употреби форма на минатото неопределено време, без разлика што дејството се врши во сегашноста. Во овој труд ги разгледуваме различните можности на прекажувањето на сегашните дејства и факторите од кои зависи изборот меѓу сегашното и минатото неопределено време. Наспроти мислењето дека се прекажуваат сегашни дејства, во лингвистичката мисла постои и мислењето дека овие дејства/состојби не треба да се сметаат за сегашни: и дека употребите на минатото неопределено време со значење што изгледа сегашно, сепак, не претставуваат неутрализација на опозицијата сегашно/минато, туку секогаш содржат однос кон минатото, дури ако фокусот е на сегашниот резултат. Во овој труд анализирав неколку сценарија со употреба на стариот перфект наспрема сегашното време.

Клучни зборови: прекажување, сегашно, време, македонски, јазик

Сегашните дејства во македонскиот јазик се прекажуваат со помош на формите на минатото неопределено време. Ќе го прикажеме тоа со помош на следново сценарио (пример 1):

Лицето А и лицето Б зборуваат за лицето В и одлучуваат да го побараат телефонски. Лицето А звони на телефонскиот број во куќата на В, слушалката ја крева сопругата на В и вели: „Не може да се јави сега, зафатени му се рацете, го поправа шпоретот.“ Лицето А ја спушта слушалката и му прекажува на Б: „Не можел да се јави сега, зафатени му биле рацете, го поправал шпоретот.“ Постои можност истата содржина да се прекаже и со индиректен говор: „Жена му вели дека не може да се јави сега, зафатени му се рацете“; или: „Жена му вели дека не можел да се јави сега, зафатени му биле рацете, го поправал шпоретот.“ Всушност, станува збор за сегашно дејство, на што укажува и прилогот *сега*.

И во бугарскиот јазик ситуацијата е слична со онаа во македонскиот, без разлика што согласно со бугарската граматика, поради третманот на прекажувањето како посебен глаголски начин, времето се нарекува „сегашно прекажано време“.

Во свеста на зборувачот честопати нема јасна претстава дека во овој случај се употребува минато време во врска со дејство што се случува во моментот на зборувањето. Воден од прагматичната потреба да укаже на секундарноста на информацијата, зборувачот употребува форма за минато време, без да го доживее така (како минато време). Од друга страна, прекажувањето на сегашните дејства со помош на формите на минатото неопределено време во македонскиот јазик создава незгодна хомонимија меѓу начините на пренесување на минатите и на сегашните дејства.

Да си ја замислиме следнава ситуација (пример 2): разговараат лицата А и Б во врска со некоја книга, која им е потребна. Лицето А вели дека можеби лицето В ја има книгата. Лицето Б го прашува лицето В дали ја има книгата. Лицето В дава потврден одговор. Лицето Б му прекажува на лицето А: *Да, ја имал*.

Овде доаѓа до хомонимија меѓу сегашното и минатото временско значење. Реченицата *Пеце ја имал книгата* може да се толкува на два начини: 1. ‘Пеце ја поседувал книгата порано (не се знае дали ја поседува сè уште или ја дал)’; 2. ‘Дознав (од некого) дека Пеце ја поседува книгата во моментов.’ Се чини дека хомонимијата меѓу минатите и сегашното време спаѓа во една од понезгодните во јазикот. Потврда за тоа веројатно претставуваат двовидските глаголи на *-ира*, кај кои е сосема вообичаено да се додава имперфектната наставка *-ше* дури и во аористно значење: *Пеце дипломираше*, наместо *Пеце дипломира*. Во случајов се работи за погрешна употреба, но за македонските говорители оваа грешка претставува нужна жртва заради подобро разбирање, односно избегнување на хомонимијата со сегашното време. Во дијалектите во кои нема опасност од недоразбирање и во кои сегашното време и аористот се разликуваат според акцентот, во југоисточното наречје, регуларно се употребува аористното *дипломир’а*. Впрочем, губењето на аористот од несвршените глаголи во западното наречје, наспрема неговото сочувување во југоисточното, е поврзано со акцентот и со потребата да се избегне хомонимијата меѓу аористот и сегашното време: *јадов, јаде, јаде*, наспроти *јадам, јадеи, јаде*.

Токму опасноста од отежнување на комуникацијата како последица на оваа хомонимија, сметам дека претставува главна причина за сè пореткото и понерегуларно прекажување на сегашните дејства со помош на формите на минатото неопределено време. И Станислава-Сташа Тофоска забележува претежна употреба на глаголските форми за сегашно време во анализираниите примери (2011 : 47). Истата авторка, сепак, наведува примери со прекажување на сегашни дејства со форма за минато неопределено време, извадени од медиумите, но овие примери не претставуваат прекажување на дејство, туку на нечиј став. На

пр.: „Градоначалникот Изет Мешити тврди дека нови споменици нема да се поставуваат, бидејќи бил доволен постојниот на Скендербег. (Вест, 2010)“ (Тофоска 2011 : 47). Очигледно е дека зборуваачот сака да се дистанцира од ставот на градоначалникот Изет Мешити, а конструкцијата *сум+н/т*-партицип со помошниот глагол во минато неопределено време е единствениот начин да го направи тоа. Поинаку е во речениците во кои не се пренесува нечиј став, туку информација што претставува факт. Во овој случај доминира употребата на сегашното време. На пример: „Украинската Централна изборна комисија денеска официјално соопшти дека Виктор Јанукович е победникот на претседателските избори, пренесоа светските агенции. (A1, 2010)“ (исто : исто).

Опозицијата сегашно време : минато неопределено време е аналогна на опозицијата минато определено (аорист/имперфект) : минато неопределено време на планот на минатото. Сепак, постои една суштинска разлика меѓу двата односи. Имено, минатото определено време е маркирано во поглед на евиденцијалноста (со позитивна евиденцијалност, *Ev+*) додека сегашното време спаѓа во немаркираните времиња по овој признак. Тоа значи дека со самата употреба на формите на минатото определено време, даваме информација за директна евиденцијалност, што не е случај по автоматизам и со сегашното време. Оттаму, во контекстот на сегашните дејства, зборуваачот има право на избор: дали дејството ќе го предаде како прекажано или не. Во погорните примери, во примерот 1 лицето А може да прекаже и „Не може да се јави сега, зафатени му се рацете, го поправа шпоретот.“ наместо со „Не можел да се јави сега, зафатени му биле рацете, го поправал шпоретот.“ Постои можност и за комбинирано известување: „Не може да се јави сега, зафатени му биле рацете, го поправал шпоретот“, каде што глаголот *може* е во сегашно време (*Ev+*), а преостанатите два во минато неопределено (*Ev-*). Всушност, самиот зборуваач (лицето А во примерот) одлучува дали дејството ќе го предаде како факт или како непроверена информација. „Не може да се јави сега, зафатени му се рацете, го поправа шпоретот“ значи дека лицето А најверојатно верува во вистинитоста на информацијата што ја добил од сопругата на лицето В. Во „Не можел да се јави сега, зафатени му биле рацете, го поправал шпоретот“ лицето А со формите за прекажување најчесто постигнува лична резерва и објективност на исказот, избегнувајќи притоа да заземе каков било став за вистинитоста на информацијата. Од друга страна, самото избегнување да се заземе став, барем во одредени примери може да се третира како заземање став.

Во македонскиот јазик исказот „Не можел да се јави сега, зафатени му биле рацете, го поправал шпоретот.“ може да има и недоверливо (дубитативно) значење, особено ако е придружен со соодветна интонација и/или гестикација. Во бугарскиот јазик во овој случај имаме и формална разлика, бидејќи бугарскиот јазик поседува конструкции со недоверливо (дубитативно) значење, кои во бугарската лингвистика се познати како „форми за засилено прекажување“.

И за македонскиот јазик треба да се одбележи дека колку е помала довербата на зборуваачот во вистинитоста на добиената информација, толку се поголеми шансите тој да употреби неконфирмативна форма, нао неконфирмативната форма може да се употреби и тогаш кога зборуваачот верува во вистинитоста. Можеме грубо да ги поделиме нијансите на довербата на три нивоа: 1) верува – конфирмативна или неконфирмативна форма; 2) неутрален е – неконфирмативна форма; 3) не верува – неконфирмативна форма + дубитативна (недоверлива, иронична) интонација.

Вториот пример (пример 2) е можеби уште попоказателен во врска со довербата. Притоа, поголеми се шансите да победи исказот *Пеце ја има книгата*, до колку информацијата е добиена од Пеце затоа што тогаш зборуваачот има поголема доверба во нејзината вистинитост, ја смета за информација добиена од прва рака. Кога меѓу Пеце и зборуваачот има еден или повеќе прекажувачи, тогаш, со секој прекажувач плус, се зголемува веројатноста да победи *Пеце ја имал книгата*.

Ке разгледаме уште едно сценарио (пример 3), кој, како што ќе видиме, се разликува од претходните два по тоа што овде нема да станува збор за вистинско прекажување. Лицето А излегува надвор од дома колку да земе или да исфрли нешто, се враќа внатре во просторијата и на присутните им вели „Студено било.“ Се разбира дека оваа информација не се однесува на некоја претходна, мината состојба, туку на актуелна температура, во моментот на зборувањето. Всушност, лицето А вели: ‘Студено е надвор, ама јас не бев свесен за тоа пред да излезам.’ Во истиот пример можеме да ставиме и дејство (пример 4): „Комшијата уште работел.“ со значење: ‘Сегашно видов дека соседот уште работи, се изненадив, мислев дека завршил досега.’ Само условно може овие два примери (3 и 4) да се подведуваат под некакво прекажување: лицето А се здобива со информација за време на престојот надвор, па таа информација ја прекажува. Сепак,

во овој пример поскоро станува збор за т.н. *unprepared mind* (неподготвен ум) и изненаденост, затекнатост, сродна со примерите од типот *сум заснал*.

Близок со примерите 3 и 4 е адмиративот, кој е балканизам, тесно поврзан со прекажувањето. „Ти си бил јунак“ значи ‘Ти си јунак, јас досега не знаев, сега го откривам тоа и изненаден сум.’ И овде имаме употреба на минато неопределено време за сегашно дејство/состојба.

Во врска со адмиративната употреба на минатото неопределено време за сегашни дејства/состојби, Фридман забележува: „најважното е ова: македонското минато неопределено, дури и кога изгледа дека има сегашно значење, сепак, фактички секогаш треба да се однесува кон една состојба која веќе постоела или кон едно претходно искажување – или реално или имплицитно – додека албанскиот адмиратив е вистинско сегашно време, и така може да се однесува кон една вистинска нова состојба во моментот на говорењето“ (Фридман 2011 : 31-32).

Во контекст на адмиративот, се чини дека Фридман е во право, бидејќи ако ѝ пристапиме психолингвистички на пораката што зборуваачот ја предава со погорниот пример („Ти си бил јунак.“), ќе заклучиме дека таа содржи и извесен себепрекор: зборуваачот се прекорува себеси што дури сега или пред малку ја констатирал состојбата, која всушност не е од сега, туку од порано (од минатото): ‘Ти си јунак, јас досега не знаев, сега го откривам тоа и изненаден сум. Наедно и се прекорувам себеси што тоа порано (во минатото) не сум го знаел.’

Воопшто, за употребата на минатото неопределено време за сегашни дејства/состојби Фридман не е сосем убеден дека навистина овие дејства/состојби треба да се сметаат за сегашни: „Употребите на минатото неопределено време со значење што изгледа сегашно, сепак, не претставува неутрализација на опозицијата сегашно/минато, туку секогаш содржи однос кон минатото, дури ако фокусот е на сегашниот резултат. Кога нема врска со минатото, тогаш минатото неопределено време не се среќава“ (Фридман 2011 : 32). Всушност, самата природа на вистинското прекажување е таква, што за да дојде до него (до прекажувањето), неминовно е претходно (во некој минат момент) да се случило првото кажување.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Тофоска, С.-С. VERBA DICENDI како лесички показатели на евиденцијалноста и нивниот сооднос со граматичките показатели за евиденцијалност во македонскиот јазик / Морфосинтаксички студии 2. Стр. 41-53. Скопје, 2011.
- [2] Фридман, В. Македонистички студии. – Скопје : Македонска академија на науките и уметностите. – 236 стр. Скопје, 2011.